

דליה לוינסון

מכון שמיר למחקר

אסף קרואני

מנהל מחלקת ניהול יער ומידע יערני,
אגף הייעור, קרן קימת לישראל

ציטוט מומלץ

לוינסון ד וקרואני א. 2022. ליקוט מתחשב של פטריות בר ביערות ישראל. אקולוגיה וסביבה 13(2).

שלל יומי של מלקטי אורנייה מצויה (*Suillus granulatus*) | צילום: George Wesley & Bonita Dannells, Flickr, CC BY-NC-ND 2.0

ליקוט מתחשב של פטריות בר ביערות ישראל

15 בספטמבר, 2022

גיליון קיץ 2022 / כרך 13(2)

[בקצרה](#)

אימוץ נוהגי ליקוט מתחשב של פטריות בר ביערות ישראל יאפשר לא רק לשמור על בריאות העצים ואוכלוסיות הפטריות עצמן אלא אף ייטיב עם שירותי המערכת האקולוגית שהיער מספק ויאפשר גם למלקט הבא אחרינו ליהנות משירות תרבות חשוב זה.

מערכת יערנית יציבה כוללת מגוון עצום של פטריות בר החיות באדמה. פטריות יוצרות רשתות קורים תת-קרקעיות ענקיות, שמחברות בין מיני פטריות ועצים שונים ביער. רשת כזו נקראת תפטי. הפטריות חיוניות לתפקוד המערכת האקולוגית של היער ונוכחותן קריטית לבריאות העצים ולחוסנו של היער בדרכים שונות [3]. פטריות ספרופיטיות – שהן פטריות הניזונות מחומר אורגני מת – מפרקות חומרים מורכבים (צלולוז, ליגנין וחומרים אורגניים אחרים) ומנגישות אותם לצמחים ולחיות. כך הן תורמות למחזורי הפחמן והחנקן ביער. פטריות מיקוריזה – שהן פטריות שיוצרות קשר הדדי (סימביוטי) עם שורשי עצים וצמחים – מעבירות מהקרקע לצמחים מים, פחמן, מינרלים ומיקרו-אלמנטים החיוניים להתפתחותם. תפטי פטריות המיקוריזה מגדיל את שטח הפנים של שורשי העצים והצמחים בכמה סדרי גודל, מרחיב את שטח התפרסותם בקרקע, ואף מאפשר מעבר של נוטריינטים בין עצים [4]. בהתאם לכך, מיני עצים שפרטיהם מקושרים על-ידי מיקוריזה עשויים ליהנות מיתרון על פני מינים אחרים בבתי גידול קשים ובתנאי עקה (בצורת, התדלדלות קרקע, שרפת יער וכו'), בייחוד באקלים יובשני כמו זה ששורר בישראל ולנוכח שינוי האקלים הצפוי באזור [2]. פטריות המיקוריזה, מצידן, מרוויחות אספקת פחמן סדירה, המאפשרת את הרחבת רשת הקורים שלהן ללא תלות במלאי הפחמן בקרקע.

אורנייה נימית / צילום: דליה לוינסון

אורנייה ים תיכונית | צילום: טל פסטמן

שנים משלושת מיני הפטריות שהוגדרו לאחרונה על-ידי ד"ר אליונה ביקטובה. השמות העבריים של מינים אלו, שניתנו על-ידי הוועדה למתן שמות לפטריות של האקדמיה ללשון העברית, טרם אושרו סופית.

[תורת ניהול היער של קק"ל](#) היא מסמך מדיניות והנחיות לתכנון ולממשק היער בישראל ^[1], ולפיו מטרת-העל של מפעל הייעור בישראל היא לספק מגוון שירותי מערכת אקולוגית לתושבי הארץ, מתוך הכרה בכך שקיומו של האדם ורווחתו תלויים במגוון הביולוגי ובשירותים שהמערכות האקולוגיות מספקות. ממטרת-העל נגזרו בתורת ניהול היער מטרות פרטניות, כגון אספקת שירותי נופש, טיולים ובילוי בחיק הטבע, חיזוק הזיקה של הציבור לטבע וליער וחינוך ולשמירה עליהם, סיוע לכלכלת התיירות, שמירה על השטחים הפתוחים, אספקת מגוון שירותי מערכת אקולוגית ותמיכה במגוון הביולוגי הייחודי לישראל.

פטריות הבר קשורות קשר הדוק למטרות ניהול היער של קק"ל, שכן הן מהוות מרכיב חשוב במערכת האקולוגית של היער ותורמות לאספקת מגוון שירותי מערכת אקולוגית לרבות שירותי ויסות, אספקה ותרבות. **אחד משירותי התרבות החשובים ביותר שהיער מספק הוא פעילות ליקוט הפטריות.** הליקוט מעודד יציאה לטבע ולשטחים הפתוחים, בילוי בחיק המשפחה והחברים, לימוד מהטבע והתבוננות בו וכן מעצים את חווית הקשר של האדם עם הטבע. השהות בטבע ובשטחים הפתוחים

תורמת תרומה ישירה לבריאות הפיזית והנפשית של האדם ומשרתת מגוון צרכים רגשיים, פסיכולוגיים וחברתיים.

ליקוט פטריות ביער אורנים | צילום: אלון זס"ק

יערות קק"ל פתוחים לציבור ללא תשלום ומאפשרים שהייה במרחב הפתוח והתמזגות עם הטבע ומשאביו. בניגוד להנחיות בשמורות טבע, ליקוט פטריות בשטחי קק"ל מותר, ונחשב לתופעה חיובית בעיקרה, המתאימה לרוח הארגון ולמטרות ניהול היער והשטחים הפתוחים של הארגון. ככלל, קהל המלקטים נמנה על ציבור שומרי היער, והליקוט עצמו מסייע בשמירה על היער והשטחים הפתוחים ובחיזוק הזיקה בינם לבין הציבור. נדמה שבשנים האחרונות תופעת ליקוט הפטריות ביערות קק"ל צוברת תאוצה, ואף על פי שאין כיום מידע מחקרי מספק הנוגע להשפעת תופעת הליקוט על התפוצה והיבול של הפטריות, עולה החשש שליקוט בקנה מידה רחב עלול להשפיע באופן שלילי על פטריות הבר ולהוביל גם לפגיעה במערכת האקולוגית של היער ובבריאות העצים. גם אם חשש זה יתבדה במחקרים עתידיים, עדיין מחובתנו לנהוג באחריות סביבתית וחברתית ולקדם ליקוט שמתחשב במערך הגידול והתפוצה של הפטריות, משמר את כמות הנבגים לשנים הבאות, ומשאיר למלקט הבא אחרינו מספיק גופי פרי להנאתו. בהתאם לרוח זאת ריכזנו מספר **כללים לליקוט מתחשב**:

- יש ללקט בצניעות, ולקחת מהיער כמות סבירה לתצרוכת עצמית בלבד.
- אין ללקט גופי פרי צעירים שעדיין לא השירו את נבגיהם.
- יש לבצע בשטח היער מיון ראשוני של הפטריות ולהותיר בשטח פטריות שנקטפו אך אינן ראויות למאכל (למשל בגלל ריקבון או תולעים), כדי שיוכלו להמשיך לפזר נבגים ולהתרבות.
- אין ללקט פטריות שלא לצורך, ובכלל זה כאלה שזיהוין כפטריות מאכל אינו ודאי (ובוודאי שאין לאוכלן).
- יש להימנע מפגיעה בשכבת הקרקע העליונה ומחשיפת התפטיר לאוויר מפאת הסכנה לייבושו. לכן, עדיף להשתמש בסכין ולאחר מכן לכסות את מקום החיתוך במעט אדמה או חומר אורגני כדוגמת עלים.
- אין לנסוע בכלים ממונעים מחוץ לשבילים ביער.

ליקוט פטריות בר הוא שירות תרבות משמעותי וחינמי שיערות קק"ל מספקים לכלל האוכלוסייה בישראל, נוסף על מגוון שירותי מערכת אקולוגיים נוספים. בעולם הפטריות, רב הנסתר על הגלוי, אך הטמעת כללים לליקוט מתחשב תאפשר בראש ובראשונה לקהל יעד רחב יותר ליהנות מפטריות הבר של יערות ארצנו, תסייע בשימורן ובהרחבת תפוצתן, ותתרום למערכת האקולוגית של היער בכללותה.

אורנייה לבנת שוליים / צילום: Dick Culbert, Flickr, CC BY 2.0

המעוניינים להרחיב את ידיעותיהם בנושא מזומנים לעיין במהדורה השלישית של מדריך כרטא לפטריות המאכל והרעל בישראל, בעריכת ד"ר דליה לוינסון, שיראה אור בדצמבר 2022 בהוצאת כרטא ירושלים בע"מ בשיתוף עם קק"ל. הכתוב מעלה מבוסס על פרק בספר זה.

מקורות

1. אסם י, ברנד ד, טאובר י ואחרים. 2014. תורת ניהול היער בישראל, מדיניות והנחיות לתכנון ולממשק היער. ירושלים: אגף הייעור ויחידת הפרסומים, קשרי ציבור, קרן קימת לישראל.
2. קפלן מינץ ק, אילון א, נתן א ואחרים. 2021. [השפעת היערות והשטחים הפתוחים על בריאות הגוף והנפש של המבקרים בהם](#). יער 20: 18–26.
3. [Bennett AE and Classen AT. 2020. Climate change influences mycorrhizal fungal–plant interactions, but conclusions are limited by geographical study bias. Ecology](#)

- 1(4): e02978.
4. Egli S. 2011. [Mycorrhizal mushroom diversity and productivity – An indicator of forest health?](#) *Annals of Forest Science* **68**: 81–88.
 5. Finlay RD. 2008. [Ecological aspects of mycorrhizal symbiosis: With special emphasis on the functional diversity of interactions involving the extraradical mycelium.](#) *Journal of Experimental Botany* **59**(5): 1115–1126.